

SKRIFTEN SOM INFORMASJONSTEKNOLOGI

MARIA LILLEMOEN
INFORMASJONSRAÐGIVER VED HØGSKOLEN I GJØVIK

- **Skriften og analoge medier** som bøker og papiraviser er også informasjonsteknologi, sier førsteamanuensis i typografi og informasjonsdesign ved Høgskolen i Gjøvik, Ole Lund. Boken i den form vi kjenner den i dag, erstattet bokrullen allerede i de første århundrene e.Kr. En slik bok kalles på fagspråket en «kodeks», og var en vel så viktig informasjonsteknologisk nyvinning som Gutenbergs boktrykkerkunst fra 1440-tallet. Det geniale med kodeksboken i forhold til bokrullen var at den åpnet for effektiv navigasjon og direkte tilgang til alle sidene i boken.

En annen viktig informasjonsteknologisk eller skriftteknologisk nyvinning fra tiden før Gutenberg, er ordmellomrommet, som først ble vanlig på 600-tallet e.Kr. Ord mellomrom er i dag så selvfølgelig i skriftlig kommunikasjon at vi tar dem for gitt. Men ordmellomrom er knapt til stede i talespråket; tale arter seg mer eller mindre som en kontinuerlig strøm av lyd. På global basis eksisterer det flere skriftsystemer der ordmellomrom ikke brukes, for eksempel kinesisk og thai. Ord mellomrommene bidrar til å artikulere eller tydeliggjøre hvert enkelt ord som betydningsbærende elementer i en tekst. Ord mellomrommet innbød i sin tid til stille lesing, noe som sørget for en betydelig økning i lesehastigheten i forhold til tradisjonell høytlesning, og dermed til økt effektivitet av skriftspråklig kommunikasjon. Enda en skriftteknologisk nyvinning er det «todelte alfabetet» fra rundt år 800 e.Kr. Med det «todelte alfabetet» menes kombinasjonen av små og store bokstaver i en og samme tekst, der stor bokstav

indikerer ny setning eller et egnavn, og spiller dermed en liknende rolle som ordmellomrommet.

På 1600-tallet, ble innrykket utviklet som en markering for å tydeliggjøre hvert enkelt avsnitt i en bok. Avsnittsinnrykket, sammen med kapitteltitler og mellomtitler, markerer hierarki og rekkefølge i en tematisk tekststruktur, noe som bidrar til etableringen av teksten som tekst og til forståelse av tekstens innhold. Skilletegnene (punktum og komma, etc.) har en tilsvarende funksjon som grafiske markører som bidrar til å skape struktur, intern sammenheng og progresjon i et argument. Andre skriftteknologiske nyvinninger som først kom til i hundreårene etter Gutenberg, er det alfabetiske stikkordsregisteret bakerst i en bok og den hierarkiske og kronologiske innholdsfortegnelsen foran i en bok. Begge disse innretningene muliggjør effektiv navigasjon på kryss og tvers i kodeksboken.

I lærebøker om typografi og grafisk design fremstilles 1800-tallet ofte på en nedlatende måte som «stilforvirringens epoke», der det blir hevdet at epokens utstrakte skriftblanding og bruk av fantasifulle skrifter av ulike slag representerte et estetisk og funksjonelt forfall. Et slikt ahistorisk synspunkt er gjerne blindt for at 1800-tallets massive utbud av nye skrifter og nye skriftsjangrer ikke bare dreide seg om mer eller mindre uttrykksfulle skrifter, men også om nye epokegjørende skriftsjangrer som på en varig måte har bidratt til å utvikle og raffinere skriftspråket som kommunikasjonsmedium. Disse nye

skriftsjangrene reflekterte nye behov som oppstod på bakgrunn av samtidens sosiale og teknologiske endringer. Blant annet skrifter som matchet 1800-tallets nye typer trykksaker. For eksempel fete skrifter for å markere nøkkeltall og nøkkelord – for effektiv navigasjon i rutetabeller, reiseguider og skolebøker. Eller fete skrifter for å skape kontraster mellom ulike tekstelementer, for å tydeliggjøre struktur og intern sammenheng i en argumenterende tekst. Et annet eksempel er fete skrifter i stor størrelse for annonserende plakater.

Det er ingen tvil om at digitale medier er særdeles effektive for lagring, distribusjon og gjenfinning av en stadig voksende mengde skriftspråklig informasjon. Ikke minst gjelder dette oppslagsverk av ulike slag. Imidlertid påstår førsteamanuensis ved Høgskolen i Gjøvik, Ole Lund, at den tradisjonelle kodeksboken – med alle de sosiale praksisene den inngår i, og alle formene for aktiv leseradferd som den innbyr til, fremdeles er et svært effektivt medium for skriftspråklig kommunikasjon.